

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника, члена-кореспондента НАПН України Щербак Ольги Іванівни на дисертацію **Мартиненко Людмили Василівни «Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. В умовах переходу України до ринкових відносин професійна (професійно-технічна) освіта, як складова національної системи освіти, має бути зорієнтована на задоволення запитів сучасного ринку праці у компетентних, кваліфікованих фахівцях з високим рівнем культури, соціальної та творчої активності. У зв'язку з цим перед вітчизняною педагогічною наукою стоять нові завдання, одним із яких є якісна підготовка фахівців сфери ресторанного сервісу. Метою їхньої діяльності є максимальне забезпечення високого рівня комфорту та задоволення найрізноманітніших запитів споживачів, що набуває ефективності за умови сформованості професійної культури фахівця.

На важливості формування професійно значущих якостей фахівців наголошується у Законах України «Про освіту» (2017), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (2001), «Про професійний розвиток працівників» (2012); Указі Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013); Національній рамці кваліфікацій (2011); Концепції реалізації державної політики у сфері професійно (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта на період до 2027 року» (2019); Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 рр. (2015 р.).

Посилює актуальність теми виявлені дисертанткою суперечності між запитом ринку праці на висококваліфікованих фахівців сфери ресторанного сервісу зі сформованою професійною культурою і недостатнім обґрунтуванням теоретичних й практичних основ її формування у вищих професійних училищах і коледжах; об'єктивною потребою цілеспрямованого формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу як чинника їхньої успішної самореалізації у професійній діяльності і недостатньою спрямованістю освітнього процесу у вищих професійних училищах і коледжах на її формування; необхідністю методичного забезпечення формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу і відсутністю відповідної методики реалізації цього процесу у вищих професійних училищах і коледжах.

Саме тому проблематика дисертаційної роботи Мартиненко Людмили Василівни щодо формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах є актуальною та своєчасною.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із планом наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за темою «Теорія і практика особистісного і професійного розвитку дорослого населення» (РК № 0114U003163). Тему дослідження затверджено вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 1 від 05 січня 2015 р.).

Найбільш суттєві наукові результати. Дисертанткою вперше: *теоретично обґрунтовано й розроблено модель* формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах, що враховує положення культурологічного, особистісного, компетентнісного, діяльнісного і системного підходів та принципів (загальнодидактичні й специфічні), містить теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, діагностувально-результативний блоки, відображає цілісний освітній процес формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу; визначено педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах, а саме: збагачення змісту предметів загальнопрофесійної, професійно-теоретичної підготовки на основі посилення культурологічної складової; професійно-культурологічна спрямованість виробничого навчання і виробничої практик; активізація позакласної роботи, спрямованої на формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу; розроблено та експериментально перевірено авторську методику формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах, що охоплює три взаємопов'язані етапи (мотиваційно-цільовий, професійно-орієнтований та творчо-реалізуючий), кожен з яких характеризується своїм змістовим наповненням, формами, методами, засобами, прийомами; *уточнено* сутність понять «професійна культура», «професійна культура майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу», «формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу»; *удосконалено* діагностичний інструментарій дослідження сформованості професійної культури фахівців сфери ресторанного сервісу за потребово-мотиваційним, знаннево-діяльнісним, особистісно-поведінковим, особистісно-рефлексивним критеріями; *подальшого розвитку набули* зміст, форми, методи та засоби формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз наукової літератури дозволив окреслити

теоретичну основу дослідження, визначити логіку його побудови, що знайшло відображення в структурі дисертації та змісті її розділів. Науковий апарат дисертації представлено чітко. Предмет вдало визначає домінуючий аспект дослідження. Це посприяло доцільній постановці мети і завдань дисертаційної роботи, переконливо показана наукова новизна і практичне значення результатів дослідження.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій та їх експериментальною перевіркою, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів наукового дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, моделювання, спостереження, педагогічний експеримент, статистичне опрацювання експериментальних даних тощо), системним аналізом досліджуваних педагогічних явищ, інструментальною надійності вибраних критеріїв і показників, а також достатньою апробацією результатів.

Відповідно до мети дисертації було визначено завдання, для реалізації яких авторкою проведена ґрунтовна робота щодо здійснення критичного аналізу літературних джерел з даної проблеми, що дало змогу розкрити міждисциплінарні підходи до проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу.

Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Вагомим є практичне значення одержаних дисертанткою результатів дослідження, яке полягає у розробленні й впровадженні в освітній процес вищих професійних училищ і коледжів навчально-методичного комплексу, що містить змістові модулі предметів професійно-теоретичної підготовки; програму та методичні розробки занять гуртка «Професійна культура майбутнього фахівця сфери ресторанного сервісу»; програми навчальної й виробничої практик; глосарій професійних термінів для фахівців сфери ресторанного сервісу; творчі практичні завдання; методичні матеріали для самостійної роботи учнів, методичні рекомендації «Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу».

Теоретичні положення, викладені у дисертації, авторські наукові, навчально-методичні матеріали здобувачки використовуються в освітньому процесі закладів професійно (професійно-технічної) освіти (Львівського професійного коледжу готельно-туристичного та ресторанного сервісу (довідка № 26 від 17.02.2020 р.), Державного професійно-технічного навчального закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту» (довідка № 71 від 16.02.2020 р.), Бурштинського торгівельно-економічного фахового коледжу Київського національного торгівельно-економічного університету (довідка № 1031/1 від 15.12.2020 р.), Івано-Франківського фахового коледжу ресторанного сервісу і туризму Національного університету харчових технологій (довідка № 39/01-10 від 18.02.2021 р.)).

Основні результати дослідження, навчально-методичний комплекс можуть бути використані у процесі навчально-виховної діяльності викладачів та майстрів виробничого навчання у професійних (професійно-технічних) закладах освіти, викладачами інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечуються логічною структурою роботи. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (286 найменувань), 23 додатки (розміщених на 86 сторінках). Логіка і послідовність викладу тексту дисертації у цілому розкривають розв'язання поставлених завдань. Усі розділи є логічно завершеними, взаємопов'язаними. У роботі подано 15 таблиць і 19 рисунків, які суттєво доповнюють сутність дослідження і пояснюють характерні особливості наукового пошуку дисертантки. Загальний обсяг дисертації – 322 сторінки, з них основного тексту – 182 сторінки.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах»** – на основі студіювання наукових джерел з проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу в науковій літературі та освітній практиці авторкою зроблено висновок, що зазначена проблема залишається недостатньо вивченою.

Здійснений дисертанткою аналіз базових понять дослідження «культура», «професійна культура», «фахівець», «ресторанний сервіс» – став підставою для уточнення сутності професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу як складного інтегрованого утворення, що поєднує особистісно-професійні якості, характеризується стійкою професійною спрямованістю щодо її формування, наявністю системи професійних теоретичних знань та практичних умінь і навичок, що дозволяє якісно здійснювати культуротворчу професійну діяльність у сфері ресторанного сервісу.

Авторка правомірно зазначає, що згідно з Національним класифікатором України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» до фахівців сфери ресторанного сервісу належать професії «Офіціант», «Бармен» (розділ 5КП «Працівники сфери торгівлі та послуг», підклас «Офіціанти та буфетники»), підготовка яких здійснюється у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема у вищих професійних училищах і коледжах та у закладах вищої освіти, які мають відокремлені структурні підрозділи – фахові коледжі.

Здійснена аналітико-пошукова робота дозволила Мартиненко Л.В. визначити та схарактеризувати структурні компоненти професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу (професійно-мотиваційний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-поведінковий, професійно-

рефлексивний), які взаємопов'язані, взаємодіють між собою, що уможлиблює цілісно схарактеризувати особистісні й професійні якості майбутнього фахівця.

На схвалення заслуговує аналіз навчальних планів, програм підготовки, проведене інтерв'ювання, опитування, бесіди з учнями, випускниками вищих професійних училищ і коледжів та потенційними роботодавцями та фахівцями ресторанного бізнесу, що дало змогу виявити низку недоліків, що ускладнюють процес формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу.

У другому розділі – **«Методичні засади формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах»** – відповідно до визначених структурних компонентів професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу визначено критерії (потребово-мотиваційний, знаннево-діяльнісний, емоційно-конативний, особистісно-рефлексивний) та їх показники, що дозволило виділити та схарактеризувати три рівні сформованості цієї якості: високий (професійно-творчий), середній (нормативно-орієнтований) та низький (пасивний).

Особливої уваги заслуговує розроблена та теоретично обґрунтована модель формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах, яка є схематичним відображенням розгорнутого у часі освітнього процесу та містить три взаємопов'язані блоки: теоретико-методологічний (мета, завдання, підходи, принципи (загально дидактичні й специфічні); змістово-процесуальний (педагогічні умови, методика (зміст, форми, методи, засоби) організації пізнавальної і практичної діяльності упродовж трьох етапів (мотиваційно-цільового, професійно-орієнтованого та творчо-реалізуючого); діагностувально-результативний (критерії, показники, рівні сформованості компонентів професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу та результат – позитивна динаміка формування означеної якості).

Беззаперечну практичну цінність становить розроблена авторська методика формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу, яка є основоположним складником означеної моделі.

Авторська методика відображає поетапне оновлення змісту професійної підготовки з урахуванням культурологічного компоненту та містить методи, форми організації навчальної та позанавчальної діяльності учнів. У методиці домінують інтерактивні методи навчання, які дають змогу розвивати всі компоненти професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу шляхом активізації пізнавальної активності та спрямування учнів до усвідомлення себе як носіїв культурних зразків професійної самореалізації, набуття сукупності фахових та загальнокультурних знань, вироблення вмій і навичок культуротворчої професійної діяльності; актуалізації потреби культурно-професійного самовдосконалення.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах»** – проведено дослідно-експериментальну роботу, що охоплювала констатувальний та формувальний етапи експерименту.

З'ясування рівня сформованості професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу на етапі констатувального експерименту було здійснено на базі Державного професійно-технічного закладу «Київське вище професійне училище водного транспорту», Львівського професійного коледжу готельно-туристичного та ресторанного сервісу, Відокремленого структурного підрозділу «Бурштинський торгівельно-економічний фаховий коледж Київського національного торгівельно-економічного університету», Відокремленого структурного підрозділу «Івано-Франківський фаховий коледж ресторанного сервісу і туризму Національного університету харчових технологій» з учнями, які здобували кваліфікацію за професією 5123 «Бармен», «Офіціант».

Схвально оцінюємо зміст таблиці у підрозділі 3.1., що демонструє перелік критеріїв і діагностичних методик для визначення рівня сформованості професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу. Їх комплексне застосування на констатувальному етапі експерименту дало можливість Мартиненко Л.В. визначити рівні сформованості означеної якості, переважаючими якими були низький (пасивний) і середній (нормативно-орієнтований). Це підтвердило позицію здобувачки щодо доцільності впровадження розробленої й теоретично обґрунтованої моделі і методики в освітній процес вищих професійних училищ і коледжів, що забезпечать ефективність формування означеної культури.

Про належний рівень дослідницької культури Л.В. Мартиненко свідчить ґрунтовність організації і проведення формувального етапу експерименту.

Позитивне враження справляє представлений здобувачкою алгоритм реалізації авторської методики у вигляді трьох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих етапів: ціле-мотиваційного (формування в учнів позитивного ставлення до професійної діяльності у сфері ресторанного сервісу, перетворення учнів на зацікавлених суб'єктів формування власної професійної культури, вироблення в них усвідомленого й активного ставлення до цього процесу); професійно-орієнтованого (оволодіння фаховими, культурологічними та спеціальними знаннями та вміннями їх використовувати у формуванні власної професійної культури; розкриття пізнавальної активності та усвідомлення себе як носіїв культурних зразків самореалізації у сервісній діяльності) та творчо-реалізуючого (творча трансляція учнями професійно-культурного досвіду з метою самоактуалізації та самореалізації в період проходження навчальної та виробничої практик, формування стійкої спрямованості подальшого розвитку власної професійної культури).

Експериментальне дослідження вважаємо вирогідним завдяки теоретичному обґрунтуванню вихідних положень, валідному діагностичному інструментарію, коректному кількісному аналізу емпіричних даних та інтерпретації отриманих здобувачкою результатів.

Узагальнення отриманих результатів дозволив констатувати, що мету дослідження досягнуто, завдання виконано, гіпотезу підтверджено

Здобутки дисертаційного дослідження акумулюються у висновках, обґрунтованість яких не викликає сумнівів з огляду на змістовність здійсненої наукової розвідки, що характеризується як науковою значущістю, так і практичною корисністю.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертації висвітлено у 14 публікаціях здобувачки, з яких: 6 статей наукових фахових виданнях України; 1 глосарій; 6 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференціях.

Слід зазначити, що наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані дисертанткою, достатньо повно представлено в опублікованих працях.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам МОН України. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкрито й обґрунтовано у рукописі дисертаційної роботи Мартиненко Людмили Василівни. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення, побажання і зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне у контексті наукової дискусії, висловити ряд зауважень і побажань:

1. На нашу думку, у деяких підрозділах теоретичної частини роботи недостатньо критичного аналізу та власної думки авторки щодо досліджуваних понять.

2. Схвально оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, доцільно було б простежити, яким чином відбувається підготовка майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу та формування їхньої професійної культури у зарубіжних країнах.

3. Як уже зазначалося, позитивної оцінки заслуговує авторська модель формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах. Але зауважимо, що дисертантка не обґрунтовує її універсальність, а відтак «модель» втрачає свою відтворюваність у процесі формування означеної якості майбутніх фахівців інших професій.

4. Вважаємо, що робота значно виграла, якщо б авторка описала не тільки кількісні результати формувального етапу експерименту, а й докладніше зупинилася на обговоренні причин таких позитивних зрушень. Зокрема, більшу увагу приділила опису якісних змін.

5. У підрозділі 3.1 варто було б більш детально обґрунтувати величину обсягу вибіркової сукупності учасників експериментального дослідження.

Висловлені зауваження й побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного Л.В. Мартиненко дисертаційного дослідження, мають здебільшого рекомендаційний характер та є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автореферату дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Мартиненко Людмили Василівни «Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного сервісу у вищих професійних училищах і коледжах» є актуальним, завершеним самостійним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне й практичне значення для педагогічної науки та освітньої практики. Дисертація відповідає нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. і № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка Мартиненко Людмила Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
член-кореспондент НАПН України,
директор Київського професійно-педагогічного
коледжу імені Антона Макаренка

О.І. Щербак

Підпис Щербак О.І.
Засвідчую
Завідуюча канцелярією

Т.Ф. Винник

“ 08 ” вересня 2021 р.